

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Το ζήτημα των Venethi και οι πρώιμοι Σλάβοι

A. Οι αναφορές για τους Venethi στον Ιορδάνη και σε ρωμαϊκές πηγές

Οι μαρτυρίες στα *Getica* του Ιορδάνη για τους Venethi αποτελούν μία ψηφίδα στο ζήτημα της εθνογένεσης των Σλάβων και του εντοπισμού της αρχικής τους πατρίδας. Η ιδιαιτερότητα του Ιορδάνη έγκειται στο γεγονός ότι «ανακαλύπτει» εκ νέου έναν λαό ξεχασμένο για αιώνες, ο οποίος είναι γνωστός από μαρτυρίες αρχαίων συγγραφέων του Ιου και 2ου αιώνα μ.Χ. Η αμφιλεγόμενη αναφορά στους Venethi προκάλεσε έντονη συζήτηση γύρω από την πιθανή ιστορική συνέχεια αυτού του λαού και την ταύτισή του με τους προγόνους των πρώιμων Σλάβων (*Σκλαβηνών* και *Αντών*), στους οποίους αναφέρονται αρκετοί βυζαντινοί συγγραφείς, σύγχρονοι ή μεταγενέστεροι του Ιορδάνη.

Στο κεφ. 34 των *Getica* οι Άντες, όπως και οι Σκλαβηνοί, εμφανίζονται ως κλάδοι των Venethi: *Ανάμεσα σε αυτούς τους ποταμούς βρίσκεται η Δακία, την οποία περιβάλλουν σαν στεφάνι οι ψηλές Άλπεις [δηλ. τα Καρπάθια]. Κοντά στην αριστερή κορυφογραμμή, που τείνει προς τα βόρεια, από τις πηγές του Βιστούλα και επάνω, κατοικεί ο πολυάριθμος λαός των Venethi, ο οποίος καταλαμβάνει μεγάλη έκταση. Ωστόσο τα ονόματά τους έχουν περάσει τώρα σε διάφορα φύλα και περιοχές, που ονομάζονται κυρίως Σκλαβηνοί και Άντες. Διαφοροποιημένη ωστόσο εμφανίζεται στη συνέχεια η πληροφορία του κεφ. 119: Μετά τη σφαγή των Έρουλων ο Ερμανάριχος επιτέθηκε στους Venethi. Αυτός ο λαός, αν και απειροπόλεμος, ήταν πολυάριθμος και προσπάθησε να αντισταθεί. Όμως ένας μεγάλος αριθμός δειλών δεν ωφελεί, ιδιαίτερα όταν ο Θεός επιτρέπει σε ένα οπλισμένο πλήθος να τους επιτεθεί. Αυτοί οι λαοί, όπως ανέφερα στην*

αρχή της αφήγησης, ήτοι στον κατάλογο των εθνών, αν και έχουν κοινή καταγωγή, φέρουν τώρα τρία ονόματα, Venethi, Άντες και Σκλαβηνοί. Αν και τώρα πολεμούν λυσσαλέα, ως τιμωρία για τις αμαρτίες μας, εκείνη την εποχή βρίσκονταν όλοι τους υπό τις εντολές του Ερμανάριχου.⁵²

Οι μαρτυρίες του Ιορδάνη στα κεφ. 34 και 119 είναι στην πραγματικότητα αντιφατικές, καθώς αφενός αναφέρει ότι στην εποχή του το όνομα των Venethi είχε περάσει σε άλλα φύλα (Σκλαβηνοί και Άντες) και αφετέρου ότι αυτός ο λαός έχει τρία ονόματα (Venethi, Άντες και Σκλαβηνοί), οι οποίοι έχουν κοινή καταγωγή. Στην πρώτη περίπτωση φαίνεται ότι τα ονόματα Σκλαβηνοί και Άντες χρησιμοποιούνται τον 6ο αιώνα αντί εκείνου των Venethi, ενώ στη δεύτερη υπάρχει μία ομάδα διακριτών λαών, οι Venethi, οι Άντες και οι Σκλαβηνοί, με το όνομα των Venethi (που υφίστανται ακόμη) να χρησιμοποιείται και ως δηλωτικό ολόκληρης της ομάδας.⁵³

Σύμφωνα με μία άποψη, η μαρτυρία του κεφ. 119 δείχνει ότι οι Σκλαβηνοί και οι Άντες ανήκαν σε μία παλαιότερη μεγάλη ένωση που έφερε το όνομα των Venethi, οι οποίοι εξακολουθούσαν να επιβιώνουν. Από γλωσσικής πλευράς επίσης, εικάζεται ότι το όνομα υποδήλωνε μία ένωση που περιελάμβανε τους Σλάβους, τους Βάλτους και τους Γερμανούς.⁵⁴ Κατά μία άλλη εκδοχή, μετά τη διάσπαση των Venethi, πιθανόν στα μέσα του 6ου αιώνα, οι Σκλαβηνοί αποτέλεσαν τους Δυτικούς Σλάβους και οι Άντες είτε τους Ανατολικούς είτε τους Νότιους ή μίξη Νότιων και Ανατολικών Σλάβων. Συναφής με αυτή την υπόθεση είναι και η ταύτιση των Venethi με τους Δυτικούς, των Σκλαβηνών με τους Νότιους και των Αντών με τους

52 Ιορδάνης, Getica, V 34: 62-63: *introrsus illis Dacia est, ad coronae speciem arduis Alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, qui in aquilonem vergit, ab ortu Vistulae fluminis per immensa spatia Venetharum natio populosa consedit. quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutentur, principaliter tamen Sclaveni et Antes nominantur* στο ίδιο XXIII 119: 88-89: *post Herulorum cede item Hermanaricus in Venethos arma commovit, qui, quamvis armis despecti, sed numerositate pollentes, primum resistere conabantur. sed nihil valet multitudo inbellium, praesertim ubi et deus permittit et multitudo armata advenerit. nam hi, ut in initio expositionis vel catalogo gentium dicere coepimus, ab una stirpe exorti, tria nunc nomina ediderunt, id est Venethi, Antes, Sclaveni. qui quamvis nunc, ita facientibus peccatis nostris, ubique deseviunt, tamen tunc omnes Hermanarici imperiis servierunt.* Sedov 1978:164. Strumins'kyj 1979-1980:786. Werner 1980:578, 590, ο οποίος δεν αποδίδει ιστορική αξία στο κεφ. 34. Goehrke 1992:7-8. Schramm 1995:169. Curta 1999:324-325. Panzer 2002:22-24. Szmoniewski 2010:63.

53 Βλ. Strumins'kyj 1979-1980:786. Werner 1980:578. Braichevs'kii 1991/2:129. Goehrke 1992:7-8, 59. Curta 1999:330.

54 Panzer 2002:24.

Ανατολικούς Σλάβους.⁵⁵ Στο πλαίσιο της θεώρησής τους ως προγόνων των Σλάβων, οι Venethi του Ιορδάνη προσδιορίζονται γεωγραφικά σε περιοχές όπως η δυτική Λευκορωσία⁵⁶ ή στο νότιο τμήμα της δασικής ζώνης μεταξύ των ποταμών Νιέμαν, Πριπέτ, Τέτερεβ, Δνείπερου και Ντέσνα.⁵⁷

Αντίστοιχα με τις μαρτυρίες του Ιορδάνη, αλλά και προγενέστερων πηγών –όπως θα δούμε στη συνέχεια-, επιχειρήθηκε από αρχαιολογικής πλευράς η σύνδεση των Venethi με διάφορους πολιτισμούς όπως ο Ζαρουμπίντσι (Zarubintsi), ο πολιτισμός του Κιέβου, ο Πρζέβορσκ (Przeworsk) ή ο Τσέρνιαχοβ, γεγονός που προκάλεσε επίσης μεγάλη συζήτηση για την εθνική και πολιτισμική τους ταυτότητα.⁵⁸ Αναφορικά με τους πρώιμους σλαβικούς πολιτισμούς, ορισμένοι μελετητές θεωρούν πιθανή τη σύνδεση των Venethi με τον πολιτισμό Κολότσιν, ο οποίος απαντά μεταξύ του Δνείπερου και του Ντέσνα.⁵⁹ Μία ενδιαφέρουσα, σε πρώτη ανάγνωση, υπόθεση πρόβαλε ο V. Baran, ο οποίος συνέδεσε τους Venethi με τον σλαβικό πολιτισμό του Sukow-Dziedzice.⁶⁰ Ο πολιτισμός αυτός απαντά κυρίως στο βόρειο τμήμα της Πολαβίας (μεταξύ Βρανδεμβούργου και Κόττμπους) και στην Πομερανία. Στις θέσεις του εντοπίστηκε ακόσμητη χειροποίητη κεραμική, όχι όμως ημιυπόγειες κατοικίες και τεφροδόχες υδρίες. Ωστόσο, ο Sukow-Dziedzice αποτελεί παρακλάδι του ταυτιζόμενου με τους Σκλαβηνούς πολιτισμού Κόρτσακ-Πράγας, ο οποίος επεκτάθηκε από τον χώρο της Βοημίας στην ανατολική Γερμανία (μεταξύ των ποταμών Έλβα, Σάαλ και Χάβελ) στα τέλη του βου/αρχές του 7ου αιώνα.⁶¹

55 Βλ. Matsinskii 1974:57. Kmiotowicz 1976:26. Werner 1980:582. Schenker 1996:9. Goehrke 1992:11-12. Szmoniewski 2010:53.

56 Kazanski 1993:7, ο οποίος θεωρεί τους Venethi ως έναν σλαβοβαλτικό πληθυσμό.

57 Matsinskii 1974:65, 67.

58 Βλ. σχετικά, Matsinskii 1974:66-67. Braichevs'kii 1991/2:129. Goehrke 1992:14. Kazanski 1993:7-8, 11. Sedon 1997:148, 152-153. Curta 1999:323-324. Schorkowitz 2000:575, 595. Για τους πολιτισμούς Ζαρουμπίντσι, Κιέβου και Τσέρνιαχοβ, βλ. παρακάτω Κεφάλαιο Τέταρτο Α. Για τον πολιτισμό του Πρζέβορσκ, ο οποίος απαντά αρχικά στην κεντρική και νότια Πολωνία και αρκετοί συσχετίζουν με τους Βάνδαλους, βλ. Godłowski 1992:9-90.

59 Terpilovskii 2004:134-135, ο οποίος εικάζει ότι το όνομα των Venethi διατήρησαν οι απομονωμένοι φορείς του πολιτισμού Κολότσιν. Shchukin και Kazanski και Sharov 2006:153 (σύνδεση των Venethi με τον Κολότσιν και τον Πένκοβκα). Szmoniewski 2005:109. Για τον πολιτισμό Κολότσιν βλ. επίσης Κεφάλαιο Τέταρτο, Α.

60 Baran 1997:156.

61 Για τον συγκεκριμένο πολιτισμό βλ. Sedon 1997:140, 142, 148. Baran 1997:154. Barford 2001:63-66' του ιδίου 2008:26. Brather 2008:60-61, 191, 259. Buko 2008:72-73. Για τα πρώιμα σλαβικά κατάλοιπα στην ανατολική Γερμανία βλ. διεξοδικότερα Herrmann 1996:55-71.

Όπως σημειώθηκε, ο Ιορδάνης δεν είναι ο πρώτος ιστορικός που αναφέρει τους Venethi. Ο λαός αυτός είναι γνωστός από αρχαίους συγγραφείς, όπως ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος, ο Τάκιτος και ο Πτολεμαίος, οι οποίοι σε γενικές γραμμές, όπως και ο Ιορδάνης, τον τοποθετούν στην περιοχή του ποταμού Βιστούλα.⁶² Η αναφορά στον ποταμό Βιστούλα ως όριο της *Σαρματίας* (Ανατολικής Ευρώπης) παρατηρείται αρχικά στη *Χωρογραφία* του Πομπώνιου Μέλα το 40/44 μ.Χ.⁶³ Σύμφωνα με τον Πλίνιο, ο οποίος γύρω στο 77 μ.Χ. συνέταξε το έργο *Φυσική Ιστορία, η Aenīngia (Ogygia) θεωρείται εξίσου μεγάλη. Ορισμένοι αναφέρουν ότι οι περιοχές μέχρι τον Βιστούλα κατοικούνται από Σαρμάτες, τους Venedi, τους Σκίρους και τους Χίρρους. Ακόμη, ότι υπάρχει ένας κόλπος που ονομάζεται Κουλίπενος, με το νησί Λάτρις μπροστά του, και μετά από αυτόν ο κόλπος του Λάγνου, στον οποίο βρίσκονται τα σύνορα των Κίμβρων.*⁶⁴ Η περιγραφή του Πλίνιου διαφοροποιείται από τους υπόλοιπους συγγραφείς, καθώς τοποθετεί τους Venethi δυτικά του Βιστούλα, στην *Ainīngia*. Οι Venethi/Venedi εδώ εντάσσονται στους *Σαρμάτες* και αποτελούν το δυτικότερο τμήμα τους, πιθανόν στον παράκτιο χώρο μεταξύ Όντερ και Βιστούλα, ο οποίος είναι η Πομερανία.⁶⁵

Το έργο του Τάκιτου *Germania* χρονολογείται περί το έτος 98 μ.Χ. Ο Ρωμαίος ιστορικός, ο οποίος αδυνατεί να κατατάξει τους Πευκίνοους, τους Venethi και τους Φίννους είτε στους Γερμανούς είτε στους Σαρμάτες, αναφέρει ότι *οι Venethi έχουν ασπαστεί πολλές συνήθειες των Σαρματών. Είναι ληστές και λυμαίνονται όλους τους λόφους και τα δάση*

62 Gołab 1992:269-270. Curta 1999:332' του ίδιου 2001:39-40. Barford 2001:35-36.

63 Πομπώνιος Μέλα, *Χωρογραφία*, III, 4. 33: 62-63: *Sarmatia intus quam ad mare latior, ab his quae secuntur Vistula amne discreta, qua retro abit usque ad Histrum flumen inmittitur.* Gołab, 1992:289. Goehrke 1992:64. Panzer 2002: 20. Ως δυτικό όριο της *Σκυθίας* αναφέρει τον Βιστούλα ο *Ιορδάνης, Getica*, V 31: 61-62: *haec, inquam, patria, id est Scythia, longe se tendens lateque aperiens, habet ab oriente Seres, in ipso sui principio litus Caspii maris commanentes; ab occidente Germanos et flumen Vistulae.*

64 Πλίνιος, *Φυσική Ιστορία*, IV, 96-97: 75: *nec minor est opinione Ogygia. quidam haec habitari ad Vistlam usque fluvium a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hirris tradunt, sinum Cylipenum vocari, et in ostio insulam Latrim, mox alterum sinum Lagnum conterminum Cimbris.* Gołab 1992:288. Goehrke 1992:63-64. Panzer 2002:15-16.

65 Gołab 1992:288. Goehrke 1992:64.

που παρεμβάλλονται μεταξύ των Πευκίνων και των Φίννων.⁶⁶ Η γεωγραφική θέση των Venethi στον Τάκιτο είναι αρκετά ασαφής. Ορισμένες υποθέσεις κλίνουν προς τον χώρο του Βιστούλα και της ανατολικής Βαλτικής⁶⁷ κι άλλες ανατολικότερα από αυτό το όριο, στην περιοχή μεταξύ της ζώνης δάσους-στέπας της Ουκρανίας και της λίμνης Λαντόγκα.⁶⁸ Η πληροφορία του Τάκιτου έχει αμφισβητηθεί και με το επιχείρημα ότι οι Venethi είχαν ήδη εξαπλωθεί στην κεντρική Πολωνία και η επικράτειά τους έφθανε στα ανατολικά έως τον Μέσο Δνείπερο.⁶⁹ Παλαιότεροι ιστορικοί, όπως ο Dobronsky και ο Niederle, υποστήριξαν ότι ο Ιορδάνης άντλησε πληροφορίες κυρίως από τον Τάκιτο, είτε διότι οι Venethi τον 6ο αιώνα ζούσαν ακόμη στον ίδιο χώρο είτε επειδή οι Venethi του Τάκιτου και οι Σλάβοι ταυτίζονταν εθνολογικά.⁷⁰

Στη Γεωγραφική ύφήγηση του Πτολεμαίου (περ. 150 μ.Χ.), η οποία περιγράφει και την ευρωπαϊκή Σαρματία (η περιοχή μεταξύ του Βιστούλα και του Δον),⁷¹ οι Ουενέδαι καταλάμβαναν την περιοχή του Ουενεδικού κόλπου, ενώ ένα φύλο τους, οι Γύθωνες, ζούσε στον ποταμό Βιστούλα.⁷²

66 Τάκιτος, *Germania*, XLVI, 1-2: 210-212: *Hic Suebiae finis. Peucinatorum Venethorumque et Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam dubito, quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone cultu, sede ac domiciliis ut Germani agunt. sordes omnium ac torpor procerum; conubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum foedantur. Venethi multum ex moribus traxerunt; nam quidquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium erigitur latrociniis pererrant. hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia et domos figunt et scuta gestant et pedum usu et pernecitate gaudent: quae omnia diversa Sarmatis sunt in plaustro equoque viventibus.* Gołab 1992:288. Goehrke 1992:63. Panzer 2002:17-18.

67 Panzer 2002:18. Schenker 1996:9.

68 Matsinskii 1974:55-56.

69 Gołab 1992:288-290.

70 Βλ. σχετικά *Curta* 1999:322-323.

71 Πτολεμαίος, *Γεωγραφική ύφήγησης*, I, 3, 5. 1-5: 298: *Σαρματίας τής εν Εύρώπη θέσις.* [Εύρώπης πίναξ η']. *Ἡ ἐν Εὐρώπῃ Σαρματία περιορίζεται ἀπὸ μὲν ἄρκτων τῶ τε Σαρματικῶ Ὠκεανῶ κατὰ τὸν Οὐνεδικὸν κόλπον ... τὸ δὲ κατὰ τὸν μεσημβρινὸν πέρας τῆς Σαρματίας τὸν διὰ τῶν πηγῶν τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ ἐπέχει μοίρας ξδ' ξγ'καὶ ξδ' νη' ἀπὸ δὲ δυμῶν τῶ τε Οὐιστούλα ποταμῶ ...* Gołab 1992:290. *Curta* 1999:333.

72 Πτολεμαίος, *Γεωγραφική ύφήγησης*, I, 3, 5. 19: 302: *Κατέχει δὲ τὴν Σαρματιαν ἔθνη μέγιστα' οἱ τε Οὐενέδαι παρ' ὄλον τὸν Οὐνεδικὸν κόλπον, καὶ ὑπὲρ τὴν Δακίαν Πευκίνοι τε καὶ Βαστέρναι, ...* στο ίδιο I, 3, 5. 20, 304: *Ἐλάττονα δὲ ἔθνη νέμεται τὴν Σαρματιαν' παρὰ μὲν τὸν Οὐιστούλαν ποταμὸν ὑπὸ τοὺς Οὐενέδας Γύθωνες, εἶτα Φίννοι, εἶτα Σούλωνες,...* Gołab 1992:270 (ο κόλπος του Ικντανσκ ή της Ανατολικής Πρωσίας). Goehrke 1992:61 (ο κόλπος της Ανατολικής Πρωσίας). Panzer 2002:19. Βλ. επίσης *Tabulae*, χάρτης VII. 4.

Ο ίδιος συγγραφέας αναφέρει και τα *Ούενεδικά ὄρη*.⁷³ Με βάση αυτές τις μαρτυρίες, η θέση των Venethi προσδιορίζεται είτε μεταξύ των Καρπαθίων και της Βαλτικής, κατά μήκος του Βιστούλα,⁷⁴ είτε στην περιοχή της Ανατολικής Πρωσίας και της Ανατολικής Βαλτικής.⁷⁵ Ως προς την εκδοχή της τοποθέτησης των Venethi στη Βαλτική, η ταύτισή τους με τους Πρωτοσλάβους αμφισβητείται και από γλωσσολογικής πλευράς, καθώς στην πρωτοσλαβική γλώσσα δεν απαντούν ὀροι σχετικοί με τη θάλασσα, την αλιεία, το ἠλεκτρο κ.ά.⁷⁶

Άλλη μία μνεία των Venethi γίνεται στην *Tabula Peutingeriana*, η οποία χρονολογείται στα μέσα του 4ου ή στις αρχές του 5ου αιώνα, στηρίζεται όμως σε δεδομένα της εποχής του Οκταβιανού Αυγούστου. Η *Tabula* αναφέρει δύο λαούς (ή δύο τμήματα του ίδιου λαού), τους *Venadi Sarmatae* και τους *Venedi*.⁷⁷ Η επικράτεια των πρώτων, οι οποίοι θεωρούνται από τον F. Dvornik ως υποτελείς των Ιάζικων Σαρματών έως το 334, τοποθετείται στη Τρανσυλβανία⁷⁸ ή στον πολωνικό χώρο.⁷⁹ Σύμφωνα με τον C. Goehrke επίσης, το όνομα *Venadi Sarmatae* προήλθε είτε από την υποταγή των Venedi στους ιρανικής καταγωγής Σαρμάτες είτε από την εγκατάσταση των Venedi στα βορειοδυτικά της *Σαρματίας* (δηλ. της Ανατολικής Ευρώπης).⁸⁰ Από την άλλη πλευρά, η θέση των Venedi προσδιορίζεται μεταξύ του Κάτω Δούναβη και του Δνεϊστερου (στη Βεσσαραβία)⁸¹ ή κατά μήκος του Κάτω Δούναβη, κοντά στο Νοβιόδουνον και τη Σαλσόβια (*Salsovia*).⁸²

73 Πτολεμαίος, *Γεωγραφική ὑφήγησις*, I, 3, 5. 15: 302: *Καὶ ἑτέροις δὲ ὄρεσι διέζωσται ἡ Σαρματία, ... καὶ ὁ Καρπάτης ὄρος ὡς εἴρηται, μὲν μὴ καὶ τὰ Οὐενεδικά ὄρη μὲν νε' καὶ τὰ Ῥίπαια, ...* Gołab 1992:270, ο οποίος ταυτίζει τα *Ούενεδικά ὄρη* με τα Καρπάθια.

74 Gołab 1992:270, 291, ο οποίος θεωρεῖ ἀντίφατικό το γεγονός ὅτι οἱ Οὐενέδοι ἀναφέρονται ὡς μέγανος λαός ἐνῶ ἡ ἐγκατάστασή τους περιορίζεται στὴ ζώνη τῆς ἀνατολικῆς Βαλτικῆς. Ὑποστηρίζει ἐπίσης ὅτι οἱ πληροφορίες τοῦ Πτολεμαίου συμφωνοῦν με ἐκείνες τοῦ Ἰορδάνη στὰ *Getica* 34 καὶ 35.

75 Goehrke 1992:61, 65-66, ο οποίος θεωρεῖ πιθανό ὅτι ὁ «μέγανος λαός» σε αὐτὲς τὲς περιοχὲς ἦταν οἱ Βάλτοι.

76 Schenker 1996:4.

77 *Tabula Peutingeriana*, VII b, στ. 616-617. Gołab 1992:295-296. Goehrke 1992:60. *Curta* 1999:335. *Schramm* 1995:169, 177.

78 Dvornik 1956:29.

79 Gołab 1992:296. Sedov 1997:148.

80 Goehrke 1992:60-61.

81 Dvornik 1956:29. *Schramm* 1995:169, 177-178, ο οποίος ταυτίζει ἐδῶ τοὺς *Venedi* με τοὺς Ἄντες καὶ ἐπεκτείνει τὸν χώρο ἐγκατάστασής τους ἕως τὸν ποταμὸ Δον. Sedov 1997:148. Shchukin καὶ Kazanski καὶ Sharon 2006:153, ὅπου καὶ ἡ θέση γιὰ μετατροπὴ τοῦ ονόματος *Venethi* σε Ἄντες μετὰ τὴν ἐπιβολὴ τῆς οὐννικῆς κυριαρχίας στους Οστρογότθους καὶ τοὺς υποτελείς τους.

82 *Curta* 1999:335.

Αναφορικά με την εθνική τους ταυτότητα, αρκετοί ερευνητές βλέπουν στο εθωνύμιο *Venethi* έναν προσδιορισμό σλαβικών πληθυσμών, ή ακόμη και τους προγόνους των πρώιμων Σλάβων (των *Σκλαβηνών* και κατά περίπτωση των *Αντών*), ταυτίζοντας με αυτόν τον τρόπο τους *Venethi* με τους Πρωτοσλάβους.⁸³ Υποστηρίζεται επίσης ότι οι *Venethi* ήταν είτε ένας μικτός πληθυσμός (Σλάβοι με βαλτικά φύλα ή Κέλτες ή Ιλλύριους), είτε ένας μη σλαβικός λαός που ζούσε μεταξύ των Γερμανών και των Σλάβων και αφομοιώθηκε από τους τελευταίους τον 6ο αιώνα, είτε ότι το όνομά τους είχε κοινωνικό περιεχόμενο, ως δηλωτικό της άρχουσας τάξης των Πρωτοσλάβων, και στη συνέχεια το χρησιμοποίησαν οι Γερμανοί ως εθωνύμιο.⁸⁴

Η χρήση του ονόματος *Venethi* από τους Γερμανούς, προκειμένου οι τελευταίοι να δηλώσουν τους ανατολικούς γείτονές τους στην περιοχή του Βιστούλα και της Βαλτικής, αποτελεί μία αρκετά αποδεκτή άποψη. Κατ' επέκταση, εικάζεται ότι μέσω των Γερμανών οι *Venethi* έγιναν γνωστοί στον ρωμαϊκό κόσμο, στον οποίο υπήρχαν περιορισμένες γνώσεις για τον χώρο της Ανατολικής Ευρώπης, ιδιαίτερα για την περιοχή μεταξύ των ουκρανικών στεπών και της Βαλτικής.⁸⁵ Επίσης, προβλήθηκε η άποψη ότι το όνομα των *Venethi* ήταν γνωστό κατά τους Μέσους Χρόνους ακόμη και στους Άραβες συγγραφείς (όπως ο al-Masudi), ο οποίος χρησιμοποίησε για αυτούς το όνομα *Walinana*, ενώ για τους μεταγενέστερους Σλάβους το όνομα *Sakaliba*, που απαντά στο σύνολο των αραβικών πηγών.⁸⁶

83 Matsinskii 1974:57, 67 (το όνομα *Venethi* δηλωτικό όλων των Σλάβων στον Ιορδάνη). Kmietowicz 1976:15-18. Gołąb 1992:270, 287-290, 296, 301 (σλαβικό όνομα που σήμαινε *νικητές* και αφορούσε τους Δυτικούς Πρωτοσλάβους). Kazanski 1993:8. Sedov 1997:148. Βλ. επίσης Schenker 1996:4-5. Panzer 2002:14-16. Για τις επιφυλάξεις ή την απόρριψη της ταύτισης των *Venethi* με τους Πρωτοσλάβους βλ. Matsinskii όπ. παραπάνω, 56. Goehrke 1992:62-63, 66, 68. Schorkowitz 2000:575. Panzer, όπ. παραπάνω:17-18.

84 Βλ. Gołąb 1992:268, 272, 301. Schenker 1996:3-4, 9. Goehrke 1992:12, 66.

85 Matsinskii 1974:54-57. Kmietowicz 1976:26. Werner 1980:589. Gołąb 1992:271-272. Schenker 1996:3. Goehrke 1992:12-13, 64-68. Sedov 1997:148. Schorkowitz 2000:575-576. Szmoniewski 2010:54.

86 Mishin 2002:67.

B. Οι υποθέσεις για τους προγόνους των Σλάβων

Ανατρέχοντας περισσότερο στο έργο του Πτολεμαίου, ορισμένοι μελετητές αναζήτησαν τους προγόνους των Σλάβων σε κάποια φύλα όπως οι Σταυάνοι και οι Σουοβηνοί, οι οποίοι κατατάσσονται στους μικρούς λαούς της *ευρωπαϊκής Σαρματίας*.⁸⁷ Παλαιότεροι Σλάβοι ιστορικοί, όπως ο Šafarík και ο Niederle, είδαν στο όνομα των Σταυάνων μία παραφθορά του *Στλαβανοί* ή του *Σθλαβανοί*, γεγονός που, σε συνδυασμό με τη γεωγραφική τους θέση -μεταξύ βαλτικών και ιρανικών φύλων στις στέπες βόρεια της Μαύρης Θάλασσας-, οδήγησε στην υπόθεση για την ιστορική συνέχεια από τους Σταυάνους στους *Σκλαβηνούς*.⁸⁸

Το εθνωνύμιο *Σλάβοι* εμφανίζεται αρχικά στις ιστορικές πηγές τον 6ο αιώνα και σε διάφορες μορφές (*Σκλάβοι*, *Σκλαβήνοι*, *Σκλαβηνοί* κ.ά.), οι οποίες διευρύνθηκαν με την πάροδο του χρόνου, προκειμένου να δηλωθεί ένας νέος λαός που εμφανίστηκε βόρεια του Κάτω Δούναβη μετά το έτος 500. Τα ονόματα αυτά εκλαμβάνονται ως απόδοση ενός φυλετικού ονόματος με το οποίο οι πρώιμοι Σλάβοι αυτοπροσδιορίζονταν. Σύμφωνα με αυτή την εκδοχή, οι τελευταίοι αυτοαποκαλούνταν *Slovani* (αυτοί που ομιλούν) και απέδιδαν την αντίθετη ιδιότητα στους γείτονές τους Γερμανούς με το όνομα *Nemcy*. Για την ετυμολογία του ονόματός τους έχουν προταθεί οι λέξεις *slava* (τιμή, δόξα) και *slovo* (λέξη, λόγος) με τη δεύτερη να τυγχάνει ευρύτερης αποδοχής.⁸⁹ Το αυτοπροσδιοριστικό όνομα των Σλάβων έγινε πιθανόν γνωστό στον ρωμαϊκό/βυζαντινό κόσμο από τον χώρο του δυτικού Μέσου Δνείπερου δίχως τον ενδιάμεσο ρόλο των Γερμανών, όπως στην περίπτωση των *Venethi*.⁹⁰

Στο πλαίσιο αυτής της υποτιθέμενης ιστορικής συνέχειας, ένα σχήμα αποκατάστασης της σλαβικής εθνογένεσης παρατηρείται στο έργο του H. Lowmianski για τις απαρχές της Πολωνίας, ο οποίος συνέδεσε τις

87 Πτολεμαίος, *Γεωγραφική ύφήγησις*, I, 3, 5. 21: 304: *Ἰῶν δὲ εἰρημένων εἰσὶν ἀνατολικώτεροι ὑπὸ μὲν τοὺς Οὐενέδας πάλιν Γαλίνδοι καὶ Σουδινοὶ (Σουδιναί) καὶ Σταυάνοι μέχρι τῶν Ἀλαύνων, ... στο ἴδιο II, 6, 14. 9: 660: Κατανέμονται δὲ ταύτης τῆς Σκυθίας τὴν μὲν πρὸς ἄρκτους πᾶσαν ἔγγυς τῆς ἀγνώστου γῆς οἱ κοινῶς καλούμενοι Ἄλαοι Σκύθαι καὶ οἱ Σουοβηνοὶ (Σουβηνοί)...* Goehrke 1992:61.

88 Βλ. Lowmianski I 1963:175-177. Goehrke, 1992:61-62.

89 Barford 2001:28-29. Brather 2008:51-52. Buko 2008:59. Για τα ονόματα των Σλάβων στις βυζαντινές πηγές βλ. Koder 2002:333-346. Για την ινδοευρωπαϊκή προέλευση των σλαβικών γλωσσών και τον χώρο διαμόρφωσης της παλαιοσλαβικής βλ. Μαλιγκούδης 1997:15-27. Goehrke 1992:87-94.

90 Goehrke 1992:68.

πληροφορίες για τους Venethi και τους Σταυάνους. Ο Lowmianski πίστευε ότι οι σχετικές μαρτυρίες αφορούσαν στην πραγματικότητα τον ίδιο λαό, τους Σλάβους (Πρωτοσλάβους) και απέδωσε τη μεταβολή του ονόματός τους σε δύο διαφορετικής προέλευσης πηγές που είχε στη διάθεσή του ο Πτολεμαίος. Με τον τρόπο αυτό οι πληροφορίες για τους Venethi έγιναν γνωστές στον μεσογειακό χώρο μέσω του δρόμου του ήλεκτρου (που έφθανε από την Ιταλία έως τη Βαλτική), ενώ εκείνες για τους Σταυάνους (τους οποίους τοποθετούσε κατά μήκος του εμπορικού δρόμου από τη Βαλτική στη Μαύρη Θάλασσα) μέσω των Αλανών και της πόλης του Βόσπορου. Υπό αυτές τις συνθήκες, που υπαγορεύονταν από γεωγραφικούς λόγους, «οι Σταυάνοι ήταν οι πρόγονοι των Ανατολικών Σλάβων και οι Venethi των Δυτικών».⁹¹

Ένα διαφορετικό σχήμα από αυτό του Lowmianski προέβλεπε ο Z. Gołab, ο οποίος εξέλαβε τους Σταυάνους και τους Σουοβηνούς ως δύο πρωτοσλαβικά (και με σλαβικό έτυμο) φύλα, με τους πρώτους να ζουν μεταξύ της Βαλτικής και της Μαύρης Θάλασσας και τους δεύτερους μεταξύ του Βόλγα και των Ουραλίων. Ο Gołab ταύτισε μεταξύ τους τα εθνωνύμια *Σταυάνοι* και *Slovani* και υποστήριξε ότι η θέση των πρώτων στον Μέσο Δνειπέρο αποτελεί ταυτόχρονα και την κοιτίδα των πρώιμων Σλάβων, από τον 6ο π.Χ. έως τον 1ο μ.Χ. αιώνα. Από αυτόν τον χώρο οι Πρωτοσλάβοι επεκτάθηκαν δυτικά προς τον Βιστούλα και τη Βαλτική, και έκτοτε αναφέρονται ως Venethi/Venedi.⁹² Αντίθετα, άλλοι μελετητές εμφανίζονται επιφυλακτικοί για την ταύτιση των Σταυάνων με τους Σλάβους, με επιχείρημα και το γεγονός ότι ο Πτολεμαίος θεωρούσε τους Σταυάνους μικρό λαό και σε κατώτερη θέση από τους Ουενέδους/Venethi.⁹³

Για την διερεύνηση της εθνογένεσης και της αρχικής πατρίδας των Σλάβων, ορισμένοι μελετητές επιχείρησαν να αξιοποιήσουν ακόμη και τις πληροφορίες στον *σκυθικό λόγο* του Ηρόδοτου για τους νομάδες

91 Łowmiański I 1963:177-178. Βλ. επίσης Goehrke 1992:62, 66.

92 Gołab 1992:290-295, 298-301, ο οποίος συνδέει με αυτή τη μετακίνηση και την εξάπλωση των σλαβικών υδρωνύμων από τα ανατολικά προς τα δυτικά μέσω του Μπουγκ και του Βιστούλα (στο ίδιο:266-267, 272-280). Για την εξέταση των υδρωνυμίων αναφορικά με τη σλαβική εξάπλωση βλ. και Godłowski 1983:260-262. Panzer 2002:21.

93 Goehrke 1992:63, 66.

Νευρούς και Βουδίνους.⁹⁴ Εξίσου με τα παραπάνω, υποστηρίχθηκε ότι οι Νευροί και οι Βουδίνιοι ήταν Πρωτοσλάβοι και τα ονόματά τους έχουν σλαβικό έτυμο. Σύμφωνα με τον Gořab, *οι Νευροί μπορούν να θεωρηθούν ως το παλαιότερο αυτοπροσδιοριστικό σλαβικό εθνωύμιο, δηλωτικό ενός φύλου που ζούσε τον 6ο και 5ο π.Χ. αιώνα στην περιοχή της Βολυνίας*. Ο Gořab υποστήριξε επίσης ότι η θέση των Νευρών (τους τοποθετεί μεταξύ του Μέσου Δνειπέρου και του Μπουγκ), και εν μέρει των Βουδίνων ανατολικότερα, ταυτίζεται με εκείνη των Σταυάνων και μετέπειτα των Αντών.⁹⁵

Σε αντιστοιχία με άλλες μαρτυρίες του Ηρόδοτου, οι πρώιμοι ανατολικοί Σλάβοι συνδέθηκαν στην τέως Σοβιετική Ένωση με τους Σκύθες Σκόλοτες και κατ' επέκταση με προϊστορικούς πολιτισμούς, όπως ο Tripol'ε και ο Trzciniec, συνέχεια των οποίων -υποτίθεται ότι- αποτελούν ο Ζαρουμπίντσι και ο Τσέρνιαχοβ.⁹⁶ Ανεξάρτητα επίσης από τις παραπάνω μαρτυρίες, προβάλλεται από καθαρά αρχαιολογικής πλευράς μία πολιτισμική συνέχεια στον Μέσο Δνειπέρο και την Πολεσία μεταξύ της τρίτης και της πρώτης χιλιετίας π.Χ. Η διαδοχική σειρά αυτού του σχήματος περιλαμβάνει τους πολιτισμούς Tshinetskaya και Sosnitskaya για τη μέση εποχή του Χαλκού, Lebedovskaya και Belogrudovskaya για την ύστερη εποχή του Χαλκού, Milogradskaya και τύπο Khoton για τη σκυθική περίοδο. Στη βάση αυτής της υποτιθέμενης συνέχειας οι συγκεκριμένες περιοχές θεωρούνται ως ο χώρος της σλαβικής εθνογένε-

94 Ηρόδοτος, *Ιστορία*, IV, 105: 306: *Νευροί δὲ νόμοισι μὲν χρέωνται Σκυθικοῖσι, ... ἐς ὃ πιεζόμενοι οἴκησαν μετὰ Βουδίνων τὴν ἐωυτῶν ἐκλιπόντες. Κινδυνεύουσι δὲ οἱ ἄνθρωποι οὗτοι γόνιες εἶναι. λέγονται γὰρ ὑπὸ Σκυθῶν καὶ Ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ Σκυθικῇ κατοικημένων ὡς ἔτεος ἐκάστου ἀπαξ τῶν Νευρῶν ἕκαστος λύκος γίνεται ἡμέρας ὀλίγας καὶ αὐτὶς ὀπίσω ἐς τῶντὸ κατίσταται. ἐμὲ μὲν νυν ταῦτα λέγοντες οὐ πείθουσι, λέγουσι δὲ οὐδὲν ἦσσαν, καὶ ὀμνῶσι δὲ λέγοντες* στο ίδιο IV, 108: 308: *Βουδίνιοι δε, ἔθνος ἐὼν μέγα καὶ πολλὸν γλαυκὸν τε πᾶν ἰσχυρῶς ἐστι καὶ πυρρὸν ...* στο ίδιο IV, 109: 308: *Οἱ μὲν γὰρ Βουδίνιοι ἐόντες αὐτόχθονες νομάδες τέ εἰσὶ καὶ φθειροτραγέουσι μῦνοι τῶν ταύτη, ...* Gořab 1992:281-282. Panzer 2002:10-11. Ο Πτολεμαῖος επίσης (*Γεωγραφικὴ ὑφήγησις*, I, 3, 5. 24: 304) αναφέρει τους Βωδίνους στην περιοχή του ποταμοῦ Δον: *Καὶ παρὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Τανάιδος ποταμοῦ ... καὶ πάλιν μεταξύ Πευκίνων καὶ Βαστερνῶν Καρπιανοί, ὑπὲρ οὗς Γηουνοί, εἶτα Βωδινοί*. Για τη συσχέτιση των χαρακτηριστικῶν των Βουδίνων με εκείνα των πρώιμων Σλάβων που αναφέρει ο Προκόπιος (*ὑπὲρ τῶν πολέμων*, VII, 14. 27: 358: *... ἀλλ' ὑπέρυθροί εἰσιν ἄπαντες*) βλ. Panzer, ὀπ. παραπάνω:14.

95 Kmiotowicz 1976:22-23, σύμφωνα με τον οποίο οι Νευροί ήταν τμήμα των Venethi και αφομοιώθηκαν από τους Σλάβους. Gořab 1992:281, 283-287, 292, ο οποίος τοποθετεῖ τους Νευρούς στην ανατολική Βολυνία και θεωρεῖ τους Βουδίνους ως «το ανατολικότερο τμήμα των Πρωτοσλάβων». Βλ. επίσης Panzer 2002:13-14.

96 Βλ. Ηρόδοτος, *Ιστορία*, IV, 6: 204. [Schorkowitz 2000:571-575](#).

σης, με τους φορείς των αναφερόμενων πολιτισμών να έχουν ταυτόχρονα επαφές με άλλους λαούς, όπως οι Βάλτοι, οι Γερμανοί, οι Θράκες και οι Ιρανοί.⁹⁷

Από την παράθεση όλων των παραπάνω φαίνεται ότι η παράμετρος των Venethi στο ζήτημα της σλαβικής εθνογένεσης είναι ένας ιστοριογραφικός τόπος, ο οποίος καλλιεργήθηκε και από τη νεότερη ιστοριογραφία στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Θα πρέπει εξαρχής να σημειωθεί ότι τόσο από τα κείμενα όσο και από τις προσεγγίσεις των ερευνητών παραμένουν πολλά ζητήματα ανοικτά γύρω από τον λαό (ή τη φυλετική ένωση) των Venethi στα ανατολικά της *Germania Magna*. Όπως παρατηρεί ο B. Panzer για τα αποσπάσματα του Ιορδάνη, *δεν είναι ξεκάθαρο εάν το όνομα Venethi είναι ένας γενικός εθνογραφικός όρος ή δηλωτικό είτε γεωγραφικού χώρου είτε μίας πολιτικής ή κρατικής υπόστασης. Δεν διαφαίνεται επίσης εάν αυτά τα φύλα είχαν κοινή καταγωγή ή γλώσσα και δίνεται η εντύπωση πως πρόκειται για ένα όνομα τόσο γενικό όπως η Σκυθία και η Σαρματία.*⁹⁸

Σε κάθε περίπτωση, αυτό που επιβεβαιώνεται είναι ότι ο μελετητής της ιστορίας των πρώιμων Σλάβων πατά σε στέρεο έδαφος από τις αρχές του βου αιώνα και μετά χάρη στις πληροφορίες που παρέχουν πρωτίστως ο Προκόπιος και δευτερευόντως ο Ιορδάνης. Η σύνδεση των Σλάβων του βου αιώνα μ.Χ. με τις μαρτυρίες του Ηρόδοτου τον 5ο π.Χ. αιώνα θα πρέπει να απορριφθεί, καθώς η ιστορική εξέλιξη αυτών των φύλων είναι σχεδόν άγνωστη για μία χιλιετία, ενώ δεν είναι ξεκάθαρο και το όλο πλαίσιο των εθνολογικών ανακατατάξεων στην Ανατολική Ευρώπη σε τόσο μεγάλο βάθος χρόνου.⁹⁹

Σε ό,τι αφορά στους Venethi, οι σχετικές μαρτυρίες έδωσαν την αφορμή σε ιστορικούς του 19ου αιώνα να κάνουν λόγο για τον *μεγαλύτερο ευρωπαϊκό λαό στην ιστορία, εγκατεστημένο μεταξύ του Βιστούλα και του Βόλγα.*¹⁰⁰ Ακόμη και σύγχρονοι ιστορικοί όμως είδαν στους Venethi έναν λαό που εξαπλώθηκε στο σύνολο σχεδόν του ευρωπαϊ-

97 [Maksimov 1994/4:69-83.](#)

98 [Panzer 2002:23.](#)

99 Βλ. [Schenker 1996:2](#), με επισήμανση και στο πρόβλημα της ετυμολόγησης αυτών των φύλων. [Goehrke 1992:64.](#)

100 Βλ. [Curta 1999:321.](#)

κού χώρου.¹⁰¹ Ο γεωγραφικός προσδιορισμός της εγκατάστασης των Venethi από τον 1ο έως τον 4ο αιώνα μπορεί να οριοθετηθεί σε γενικές γραμμές μεταξύ του Βιστούλα, της ανατολικής Βαλτικής και της ζώνης δάσους-στέπας της Ουκρανίας,¹⁰² ο χώρος αυτός όμως δεν ήταν πολιτισμικά ομοιόμορφος καθώς οι περιοχές του Μέσου Βιστούλα και του Μέσου Δνείπερου παρουσιάζουν διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά και δεν μπορούν να συναποτελούν την κοιτίδα των Σλάβων.¹⁰³ Ο υλικός πολιτισμός στον χώρο της Πομερανίας και του Βιστούλα (Μέσου και Κάτω) μεταβλήθηκε κατά τον 1ο και 2ο αιώνα μ.Χ. από την εγκατάσταση των Γότθων στην περιοχή και τη συνακόλουθη επέκταση του πολιτισμού Βίλμπark (Wielbark).¹⁰⁴

Μία πιθανή αποτίμηση του ζητήματος, με αρκετά λογικά επιχειρήματα, μπορεί να έχει ως αφετηρία την προσέγγιση του F. Curta για τη σκοπιμότητα της χρήσης του εθνωνύμιου Venethi από τον Ιορδάνη. Ο Curta στρέφει το ενδιαφέρον του αφενός στις πιθανές πηγές του Ιορδάνη και αφετέρου στην ερμηνεία τους για τα γεγονότα του 6ου αιώνα. Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του, η βάση του εθνογραφικού υλικού του Ιορδάνη ήταν το έργο του Τάκιτου, ενώ για τον γεωγραφικό προσδιορισμό των λαών ο Ιορδάνης χρησιμοποίησε δύο χάρτες, έναν της εποχής του Πτολεμαίου και την *Tabula Peutingeriana*, η οποία εμφανίζει τους Venedi στον χώρο του Κάτω Δούναβη. Ο Ιορδάνης, εκλαμβάνοντας ως στατική τη θέση των αρχαίων λαών στον χώρο και τον χρόνο, προσαρμοσε τις μαρτυρίες των προγενέστερων συγγραφέων σε ζητήματα της εποχής του, όπως ήταν οι σλαβικές επιθέσεις στις βαλκανικές επαρχίες του Βυζαντίου. Τέλος, σεβόμενος την ιστοριογραφική παράδοση, αφού παρουσιάζει τους Venethi ως έναν λαό που υφίσταται στα μέσα του 6ου αιώνα, ο Ιορδάνης δημιούργησε για το ακροατήριό του έναν κοινό τόπο για τους Σλάβους (Σκλαβηγούς και Άντες), καθώς τους συνέδεσε με τον λαό ο οποίος συγκρούστηκε με τους Γότθους τον 4ο αιώνα. Με άλλα

101 Kmietowicz 1976:17, ο οποίος αποδίδει το όνομα της Βενετίας στους Venethi.

102 Godłowski 1983:268-272. Goehrke 1992:66. Βλ. επίσης Braichevs'kii 1991/2:129, όπου επισημαίνεται ότι η πιθανή εγκατάσταση των Venethi κατά τον 2ο αιώνα μεταξύ Βαλτικής, Άνω Βιστούλα, Καρπαθίων και Άνω Δνείπερου συμπίπτει πολιτισμικά με τον Ζαρουμπίντσι στο ανατολικό της τμήμα και τον Πρζέβορσκ στο δυτικό.

103 Matsinskii 1974:52.

104 Βλ. σχετικά Strzelczyk 1980:1-17. Wolfram 1988:36-42. Bierbrauer 1992:9-20. Ołędzki 2004:279-290. Shchukin και Kazanski και Sharov 2006:13-19.

λόγια, ο Ιορδάνης χρησιμοποίησε χαρτογραφικό υλικό και πληροφορίες που δεν ανταποκρίνονταν στα δεδομένα της εποχής του -οι Venethi είχαν ήδη εκλείψει-, προκειμένου να προσδιορίσει την καταγωγή και την αρχική πατρίδα των Σλάβων.¹⁰⁵

Αντίθετα από τις θέσεις του Curta, ο R. Werner υποστήριξε ότι η «επινόηση» των Venethi οφείλεται στο γεγονός ότι τον 6ο αιώνα οι Βυζαντινοί δεν μπορούσαν να διακρίνουν γλωσσικά ή πολιτισμικά τους Αλανούς από τους Σλάβους και για τον λόγο αυτό ο Ιορδάνης αναζήτησε στους Venethi, που ζούσαν στη *Σαρματία*, τους προγόνους των Σκλαβηνών και των Αντών.¹⁰⁶ Σε κάθε περίπτωση, το όνομα των Venethi στο έργο του Ιορδάνη φαίνεται ότι αποτέλεσε *κοινό τόπο* στη μετέπειτα δυτική ιστοριογραφία, καθώς από τα μέσα του 7ου αιώνα και εξής παρατηρείται σε δυτικές πηγές, εκτός από τα ονόματα *Sclavi* και *Sclaveni*, η χρήση ονομάτων όπως *Winedi*, *Veneti* κ.ά. για τους Σλάβους (τότε ανατολικούς γείτονες των Φράγκων).¹⁰⁷

Κατά την άποψή μας, και λαμβάνοντας υπόψη τη γοτθική καταγωγή του Ιορδάνη, φαίνεται ότι αυτός προτιμούσε να στηριχθεί σε μαρτυρίες ομοεθνών του, όπως ο Κασσιόδωρος, και να προβάλλει με αυτό τον τρόπο την αυθεντία της γοτθικής έναντι της «επίσημης» βυζαντινής ιστοριογραφίας, εκπρόσωπος της οποίας ήταν ο Προκόπιος. Το ενδεχόμενο αυτό θα μπορούσε να σχετίζεται με έναν «ευσεβή πόθο» του ίδιου του συγγραφέα να θεμελιώσει ιστοριογραφικά έναν κοινό τόπο μέσω της χρήσης και ταύτισης του εθνωνύμιου Venethi με τους Σλάβους. Το σχήμα αυτό θα ήταν αντίστοιχο με την ήδη καθιερωμένη χρήση στους συγγραφείς της ύστερης Αρχαιότητας –αργότερα και του Μεσαίωνα- του εθνωνύμιου *Σκύθες* για τους νομαδικούς λαούς και θα αντικαθιστούσε εθνωνύμια της «επίσημης» ιστοριογραφίας, όπως Σκλαβηνοί, Γέτες κ.ά.

Πέρα από τις παραπάνω προσεγγίσεις, το όλο ζήτημα έχει σημαντικές σύγχρονες ιστοριογραφικές παραμέτρους, οι οποίες σχετίζονται αφενός με την «ανάδειξη» μίας σλαβικής χώρας ως κοιτίδας των Σλάβων, και αφετέρου με την απομόνωση των όποιων έξωθεν εθνολογικών προσμίξεων ή πολιτισμικών επιδράσεων, ιδιαίτερα γερμανικών, τάση που πα-

105 Curta 1999:331, 334-336, 346-347.

106 Werner 1980:589-590.

107 Βλ. Curta 1999:321, 336-337. Barford 2001:28-29. Steinacher 2004:329-330.

ρατηρείται έντονα κατά τις δύο πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες. Στην Πολωνία π.χ. διαμορφώθηκαν δύο διαφορετικές θεωρίες μεταξύ των ερευνητών, αυτή των αυτόχθονων Σλάβων και, αντίθετα, των αλλόχθονων, σύμφωνα με την οποία οι Σλάβοι μετανάστευσαν στον χώρο της Πολωνίας από τα ανατολικά. Η πρώτη άποψη εκφράζεται κυρίως από τη λεγόμενη *σχολή του Πόζναν* και η δεύτερη από τη *σχολή της Κρακοβίας*.¹⁰⁸ Οι υποστηρικτές της πρώτης συνδέουν με τους Venethi ακόμη και τον προϊστορικό λουσατικό πολιτισμό (1300 έως 500/400 π.Χ.), με κέντρο την περιοχή μεταξύ των ποταμών Όντερ και Βιστούλα, στον οποίο απαντούν τεφροδόχες υδρίες σε αγροτικές εγκαταστάσεις.¹⁰⁹ Επίσης, από την εποχή της Περεστρόικα στην τέως Σοβιετική Ένωση τέθηκαν ξανά υπό εξέταση ποικίλα ιστορικά ζητήματα, μεταξύ άλλων και η καταγωγή των Ανατολικών Σλάβων. Σε αυτό το πλαίσιο, επιχειρήθηκε η αναθεώρηση του λεγόμενου *Σλαβοκεντρισμού* (η θεωρία του Šafarík ότι οι σλαβικοί πολιτισμοί ήταν αυτόχθονες) και αντιμετωπίστηκε κριτικά η σύνδεση των Ανατολικών Σλάβων με πολιτισμούς από τους οποίους απουσιάζουν τα τυπικά χαρακτηριστικά των πρώιμων σλαβικών ευρημάτων και οι φορείς τους δεν είναι ευδιάκριτοι.¹¹⁰

Οι μαρτυρίες του Ιορδάνη, όπως και η συγκριτική τους εξέταση με προγενέστερους συγγραφείς, δεν τεκμηριώνουν την υπόθεση ότι οι Venethi υπήρξαν οι πρόγονοι των Σκλαβηνών και των Αντών. Το μεγάλο ιστοριογραφικό χάσμα σχετικά με αυτούς αποτελεί ένα αντικειμενικό πρόβλημα στην αναζήτηση των Πρωτοσλάβων, ιδιαίτερα όταν δεν είναι επαρκώς γνωστές στις πηγές οι ανακατατάξεις που επέφερε η μεγάλη μετανάστευση των λαών κατά τον 4ο και 5ο αιώνα στις περιοχές ανατολικά του ποταμού Βιστούλα και βόρεια των ουκρανικών στεπών. Κατά συνέπεια, μαζί με τη Γλωσσολογία, τον πρώτο λόγο στην αναζήτηση της

108 Για το ζήτημα του χώρου της σλαβικής εθνογένεσης, λαμβάνοντας υπόψη τα αρχαιολογικά και γλωσσολογικά δεδομένα, βλ. διεξοδικότερα Hensel 1975:35-48. Schenker 1996:6-8. Goehrke 1992:48-102. *Curta 2001β*:370-371. Barford 2003:121-155' του ιδίου 2008:23-32. Buko 2008:55-60.

109 Sulimirski 1945:51-58 (η κοιτίδα των Σλάβων μεταξύ Όντερ και Μπουγκ, όπου και η θέση των Venethi). Gołąb 1992:268-269. Βλ. επίσης Barford και Kobylinski και Krasnodębski 1991:128-129. Goehrke 1992:73-75. Υποστηρικτές της άποψης για την κοιτίδα των Venethi και των πρώιμων Σλάβων στην παραπάνω περιοχή υπήρξαν και εκτός του πολωνικού χώρου. Βλ. Sedon 1997:149-152, σύμφωνα με τον οποίο τα ινδοευρωπαϊκά σλαβικά φύλα ήλθαν στην Κεντρική Ευρώπη τη 2η χιλιετηρίδα π.Χ.

110 *Schorkowitz 2000*:569-573, 595. Goehrke 1992:14, 55-57, 70. Baran 1997:156. *Curta 2002*:201-218. Για το ζήτημα βλ. επίσης *Καρδαράς 2013-2014*:9-28.

αρχικής κοιτίδας των Σλάβων έχει η Αρχαιολογία, η οποία με τη σειρά της καλείται να επιλύσει σύνθετα ζητήματα, όπως οι επιδράσεις από γειτονικούς μη σλαβικούς λαούς και πολιτισμούς στα ευρήματα του Κολότσιν, του Κόρτσακ-Πράγας και του Πένκοβκα. Το έργο αυτό δυσχεραίνεται και από το γεγονός ότι δεν υπάρχει κάποιος υλικός πολιτισμός που να συνδέεται ανεπιφύλακτα με τους Venethi. Η διαμόρφωση των τριών πρώιμων σλαβικών πολιτισμών στον χώρο της τέως Σοβιετικής Ένωσης και ο γεωγραφικός προσδιορισμός των Venethi πιθανότατα στην περιοχή του Κάτω Βιστούλα και της Ανατολικής Βαλτικής δεν επιτρέπουν βάσιμες υποθέσεις τόσο για την επιβίωση των Venethi μετά τον 4ο αιώνα όσο και για τη θεώρησή τους ως προγόνων των Σλάβων.

